

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความเชื่อและความศรัทธาเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกชาติทุกภาษามีมาแล้วตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ ฉะนั้นจึงปรากฏว่า มีรูปลักษณะเครื่องบำรุงขวัญและกำลังใจ บางครั้งคนที่อยู่ในที่คับขัน อยู่ในระหว่างอันตราย เมื่อนึกถึงสิ่งที่ตนศรัทธาส่งยึดมั่นเป็นที่พึ่งก็ทำให้มีสติความมุ่งมั่นที่จะต่อสู้ฝ่าฟันให้พ้นอุปสรรค และอันตรายและด้วยกำลังใจที่เกิดขึ้นทำให้บรรลุถึงความสำเร็จ ด้วยเหตุนี้ไม่ว่าจะเป็นคนอยู่ในยุคในสมัยใด จึงมีความนิยมชมชอบที่จะมีเครื่องรางไว้สำหรับตัวเพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ

ครั้นเมื่อมนุษย์มีศาสนาเป็นเครื่องนำทางชีวิต ความเชื่อและศรัทธา ที่มีอยู่แต่เดิมก็พัฒนาเป็นสัญลักษณ์มีรูปแบบที่เป็นศิลปะมากขึ้น กล่าวเฉพาะผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนา ต่างนิยมไปบูชายังสถานที่ พระพุทธรูป ประติมากรรม ธรรมสถาน และปริณิพพาน ได้พากันไปปีละมาก ๆ บรรดาพุทธศาสนิกชนที่ไปยังสังเวชนียสถานดังกล่าวก็ขอหาสิ่งที่เป็นปูชนียวัตถุกลับไปบูชาที่บ้านเมืองของตนพวกชาวเมืองที่อยู่ในเจดีย์สถานนั้น ๆ จึงได้คิดทำพระพิมพ์ขึ้นสำหรับจำหน่ายในราคาไม่แพง ปรากฏว่ามีผู้นิยมยินดีซื้อหากันทั่วไป การสร้างพระพิมพ์จึงได้มีการแพร่หลายมากขึ้น ศาสนาพุทธ ถือเป็นศาสนาประจำชาติไทยเป็นศาสนาที่คนไทยส่วนมากนับถือสืบเนื่องกันมาเป็นระยะเวลานับพันปี หลักคำสอนในพุทธศาสนาที่เรียกว่า “พุทธธรรม” มีความสำคัญต่อสังคมไทยอย่างมากในฐานะที่เป็นรากฐาน ความรู้ ความเชื่อ กำหนดความคิดและแสดงออกในเรื่องคุณค่าของชีวิตเป้าหมายและวิถีชีวิตในฐานะปัจเจกบุคคลและเป็นหลักพื้นฐานในฐานะองค์ประกอบร่วมของสังคมไทย^๑

คนไทยเรานั้น เวลารู้สึกไม่สบายใจหรือมีปัญหาใด ๆ ก็มักจะนึกถึงวัดนึกถึงพระก่อนเสมอ ความเชื่อเหล่านั้น เป็นพลังใจอันแรงกล้าที่จะทำให้เผชิญกับภาวะทางอารมณ์ที่สร้างความหวั่นไหว สิ่งเหล่านี้ เกิดจากการนับถือศาสนาด้วยความศรัทธา เชื่อว่าพระคุ้มครองได้เครื่องรางของขลังต่าง ๆ รวมไปถึงพระเครื่องจึงกลายเป็นตัวแทนความเชื่อที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อใช้เคารพบูชา กราบไหว้ หรือให้ช่วยคุ้มครอง และเวลาเกิดปรากฏการณ์ที่หาเหตุผลมาอ้างไม่ได้ ก็มักเชื่อกันว่า เป็นปาฏิหาริย์ของพระเครื่องนั้น จากคติความเชื่อของไทยถือว่า พระช่วยได้ ไปที่ใดย่อมมีพระไปกับตน ด้วยความนิยมพระเครื่องจึงกลายเป็นกำลังใจอันสำคัญและฝังอยู่ในจิตใจของคนไทยส่วนหนึ่งด้วย^๒

ส่วนการสร้างพระพิมพ์ ในประเทศไทยนั้นแต่เดิมไม่มีความประสงค์ จะสร้างเพื่อจำหน่าย เหมือนดังกล่าวข้างต้น พุทธศาสนิกชนคนไทยสร้างพระพิมพ์ขึ้นเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา

^๑สุภาพรณ ญ บางช้าง, **พุทธธรรมที่เป็นรากฐานไทยสมัยสุโขทัยถึงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง**, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๒.

^๒เจือ สตะเวทิน, **คติชาวบ้าน**, (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท.,ม.ป.ป.), หน้า ๖.

ให้ถาวร จึงสร้างพระพิมพ์เป็นจำนวนมากฝังไว้ในพระเจดีย์โดยถือว่าเมื่อพระเจดีย์ล่มสลาย หายสูญไปแล้ว ภายหลังมีใครไปขุดพบพระพิมพ์ที่สร้างไว้ ก็จะได้รู้ว่า พระพุทธศาสนาเคยประดิษฐานในที่นั้น เป็นเหตุให้น้อมรำลึกถึงพระพุทธคุณสืบต่อไป ภายหลังผู้ที่สร้างพระพิมพ์เป็นผู้ที่บำเพ็ญตบะมีพลังจิต ได้คิดสรรหาวัตถุที่เป็นมงคลมาทำพระพิมพ์และอธิฐานจิตแผ่พลังให้สถิตอยู่ในพระพิมพ์นั้น ๆ ครั้นเมื่อมีเหตุร้ายต่าง ๆ เกิดขึ้น เช่น โรคภัยไข้เจ็บ หรือเกิดศึกสงครามคนทั้งหลายที่นับถือพระพุทธศาสนา ระลึกถึงพระพุทธคุณเป็นที่พึ่ง ก็หาพระพิมพ์ขนาดเล็กติดตัวไว้ ทำให้เกิดขวัญกำลังใจจึงเกิดศรัทธาเชื่อถือเป็นพระเครื่องสำหรับคุ้มครองให้พ้นจากภัยอันตรายต่อมา แม้ไม่ได้มุ่งหวังในเรื่องคงกะพันชาตรี แต่พระเครื่องที่สร้างขึ้นเป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้า และสร้างจากสิ่งที่เป็นมงคลผู้ที่เคารพกราบไหว้ และปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธองค์ก็ย่อมเกิดสิริมงคลแก่ตนเองเช่นเดียวกัน

ดังนั้นผู้วิจัยจึงประสงค์เพื่อศึกษากำเนิดและพัฒนาของพระเครื่องและเพื่อศึกษาอิทธิพลของพระเครื่องที่มีต่อสังคม และเพื่อศึกษาพระเครื่องสื่อสัญลักษณ์แทนพระรัตนตรัยของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยปัจจุบันต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาประวัติและความเป็นมาของพระเครื่อง
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาอิทธิพลของพระเครื่องสังคมไทย
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาพระเครื่องเป็นสื่อสัญลักษณ์แทนพระรัตนตรัย

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ จะศึกษาวิจัยจากเอกสาร ที่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา คุณลักษณะ และความสำคัญของพระเครื่อง ที่เกิดขึ้นจากความเชื่อและความเคารพในองค์พระพุทธรูปอันเป็นสิ่งแทนพระพุทธเจ้า

๑.๔ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๔.๑ **วิเคราะห์**^๓ หมายถึง การใคร่ครวญถี่ถ้วน, การพิจารณาทบทวนอย่างละเอียด, การใคร่ครวญสอดส่องอย่างละเอียดถี่ถ้วน, การพิจารณาอย่างรอบคอบอันถูกต้อง, การใคร่ครวญพิจารณาให้เกิดความบริสุทธิ์อย่างแท้จริง, การพิจารณาให้คมชัดลึก

๑.๔.๒ **อิทธิพล**^๔ พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ให้ความหมายไว้ว่า อิทธิพล (นาม) กำลังที่ยังผลให้สำเร็จ, อำนาจที่แผ่อยู่ในบุคคลหรือรัฐ ซึ่งสามารถบันดาลให้เป็นไปตามความประสงค์ อำนาจที่สามารถบันดาลให้ผู้อื่นต้องคล้อยตามหรือทำตาม

^๓ วัชรพงศ์ โกมุทธรรมวิบูลย์, พจนานุกรมนักเรียนนักศึกษา ฉบับสมบูรณ์ ปรับปรุงใหม่ตาม พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา, ๒๕๔๒, หน้า ๒๑๘.

๑.๔.๓ **พระเครื่อง**^๕ หมายถึง พระพุทธรูปองค์เล็ก ๆ ที่นับถือว่าเป็นเครื่องคุ้มครองป้องกันอันตราย (ย่อมาจากคำ พระเครื่องราง) เหมาะสำหรับการพกติดตัว หรือเพื่อกำบังไว้บูชา เปรียบเสมือนเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้า สร้างด้วยวัสดุต่าง ๆ เช่น เนื้อดิน เนื้อชิน (โลหะ)เนื้อว่าน (พืช) เนื้อผง (ส่วนผสมหลายอย่าง) ถือกันว่าเป็นของศักดิ์สิทธิ์ สามารถใช้ป้องกันภัยอันตราย แคล้วคลาด เมตตามหานิยมและสามารถดลบันดาลให้เกิดโชคลาภ หรือเพื่อเป็นเครื่องเตือนสติ ไม่ให้ประพฤตินิสัยที่ผิดทำนองครองธรรมได้

๑.๔.๔ **สัญลักษณ์**^๖ หมายถึง รูปนูนขึ้นแบบต่างๆ รูปแบบพิมพ์ต่างๆ บล็อกแม่พิมพ์แบบต่างๆ เช่น พระพุทธรูป พระเครื่อง รวมทั้งสิ่งอื่นๆ ที่เป็นสัญลักษณ์แห่งคติธรรม เช่น สัญลักษณ์วงล้อแห่งธรรมจักร สิ่งแทน เพื่อสื่อความหมายต่างๆ

๑.๕ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าเอกสารงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีผู้ให้ความสนใจศึกษาไว้ในแง่มุมที่แตกต่างกัน แต่สามารถนำมาเสริมความรู้แก่กันและกันดังนี้

๑.๕.๑ ด้านเอกสาร

น. ณ ปากน้ำได้เขียนหนังสือเรื่อง “ศิลปะโบราณในสยาม” สรุปได้ว่า นับตั้งแต่พระพุทธปริณิพพานตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑-๔ พระพุทธศาสนาได้แตกแยกเป็นนิกาย ต่าง ๆ ทั้งเพื่อรักษาคำสอนเดิม และเพื่อต่อสู้กับแนวความคิดของศาสนาพราหมณ์ ทำให้พระพุทธศาสนานิยามหาสิ่งลึกลับ เจริญรุ่งเรืองในทางภาคใต้ของอินเดีย และนิกายสรวาสติวาทินที่แยกไปจากนิกายเถรวาท ไปเจริญรุ่งเรืองอยู่ทางตอนเหนือของอินเดีย ส่วนนิกายเถรวาทดั้งเดิมบริสุทธิ์ก็ไปเจริญรุ่งเรืองอยู่ที่เกาะลังกา ซึ่งภายหลังได้กลายเป็นศูนย์กลางแพร่หลายไปสู่ดินแดนสุวรรณภูมิหลายระลอก^๗

พร้อม สุกฤษณ์ ณ อยุธยา ได้เขียนหนังสือเรื่อง “การฝังรากฐานพระพุทธศาสนาในประเทศไทย” “คูบัว” อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี สมัยพระเจ้าอโศกมหาราชถึง พระเจ้ากนิษกะ จาก พ.ศ. ๒๗๓-๗๐๓” สรุปได้ว่า คณะของพระเถระมาทางเรือจากอินเดียตอนใต้แล้วมาขึ้นที่เมืองท่าตะโกหรือตะกั่วป่าแล้วเดินทางย้อนขึ้นทางเขาภูเขางาชไชย ภูเขาตะนาวศรี ที่กั้นเขตแดนระหว่างไทยกับอินเดีย เพราะเป็นเส้นทางที่ชาวอินเดีย ชาวป่า ชาวเขา เคยใช้เป็นเส้นทางเดินมาแล้วในสมัยโบราณ เพราะเป็นเส้นทางที่เข้าถึงตอนใต้ของดินแดนสุวรรณภูมิ และตรงกับเส้นทางเดินเรือจากอินเดียมาสู่สุวรรณภูมิ ทั้งยังมีความสะดวกมากกว่าเส้นทางอื่นด้วย อนึ่ง การที่คณะของพระโสณเถระได้รับความ

^๕ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๕๑), หน้า ๙๐๖.

^๖พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่๑๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๖๔ .

^๗รศ. ทวีศักดิ์ ญาณประทีป, พจนานุกรมนักเรียนนักศึกษา ฉบับเฉลิมพระเกียรติ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วัฒนาพานิช, ๒๕๔๕), หน้า ๓๑๗.

^๗น. ณ ปากน้ำ, ศิลปะโบราณในสยาม,(กรุงเทพมหานคร : ด่านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๓๗), หน้า ๒๑๗-๒๑๘.

สะดวก อาจเป็นเพราะพระพุทธศาสนาได้เข้ามาสู่ดินแดนสุวรรณภูมิ ก่อนที่พระเจ้าอโศกมหาราชจะได้จัดส่งสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนายังทวีปต่าง ๆ อย่างเป็นทางการก็ได้^๘

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้นิพนธ์หนังสือเรื่อง “ตำนานพระพุทธเจดีย์” สรุปความตอนที่ว่าด้วยพระพุทธศาสนาในประเทศไทยได้ว่า พระพุทธศาสนาได้เข้ามาประดิษฐานในประเทศไทย ตั้งแต่สมัยที่ราชธานีนครปฐมนั้น มีโบราณวัตถุบางอย่าง ปรากฏอยู่ที่พระปฐมเจดีย์ เช่น ศิลากำเป็นรูปพระธรรมจักรเหมือนอย่างเช่นที่ชาวอินเดียสร้างกันในสมัยเมื่อก่อนมีพระพุทธรูป และภาษาที่จารึกพระธรรมเป็นภาษามคธ กับทั้งยังมีคติที่ถือกันเมื่อก่อนมีพระพุทธรูป เช่น ทำพระแท่นพุทธอาสน์และรอยพระพุทธบาทเป็นที่สักการบูชาปรากฏต่อมาอีกหลายอย่าง สัญลักษณ์เหล่านี้แสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาที่มาจากประเทศสยามนี้เป็นนิยายเถรวาทอย่างที่ว่าพระเจ้าอโศกมหาราชทรงให้ไปประกาศในนานาประเทศ ทำให้สันนิษฐานได้ว่าพระพุทธศาสนาเข้ามาประดิษฐานในประเทศไทยน่าจะก่อน พ.ศ.๕๐๐ และนับถือสืบทอดกันมั่นคงต่อมาอีกนาน^๙ ทรงสันนิษฐานเกี่ยวกับการเข้ามาของพระพุทธศาสนาสู่ประเทศไทยว่า เนื่องจากพระพุทธศาสนาเข้าประเทศไทยหลายยุคและหลายนิกาย จึงเป็นเหตุให้มีโบราณสถานหลายแบบ ซึ่งเรียกเป็นสมัยได้ ๗ สมัย สมัยที่ ๑ คือ สมัยทวารวดี โดยกำหนดเอาตั้งแต่ พ.ศ. ๕๐๐ เป็นต้นมา จะเห็นได้ว่าพุทธเจดีย์สมัยทวารวดีพบที่นครปฐมมากกว่าแห่งอื่นและเป็นพุทธเจดีย์ที่เก่าที่สุดในประเทศไทย สันนิษฐานว่าได้อิทธิพลจากแคว้นมคธราช โดยวัตถุที่สร้างเป็นพุทธเจดีย์ในสมัยนี้มีทั้งที่เป็นธาตุเจดีย์ บริโภคเจดีย์ ธรรมเจดีย์และอุเทสิกะเจดีย์ ครบทั้ง ๔ อย่าง แต่ถือเอาการสร้างพระธาตุเจดีย์เป็นสำคัญกว่าอย่างอื่น อาจเนื่องด้วยการที่พระเจ้าอโศกมหาราชได้ทรงแจกพระบรมสารีริกธาตุ ให้ไปประดิษฐานในประเทศที่ทรงส่งสมณทูตไปประกาศพระพุทธศาสนานั้น ๆ ด้วย^{๑๐}

ศรีศักร วัลลิโภดม ได้เขียนหนังสือเรื่อง “ความหมายพระบรมธาตุในอารยธรรมสยามประเทศ” สรุปความได้ว่า อิทธิพลของพระพุทธศาสนาในเรื่องความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ เพื่อแสดงออกถึงความเคารพ เลื่อมใส ในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในสมัยทวารวดี พระพุทธศาสนาที่ราชภูธรนับถือกันนั้น มีลักษณะเป็นนิกายหินยานหรือเถรวาทมากกว่าลัทธิอื่น แม้จะมีการผสมผสานจากมหายานอยู่บ้างก็ตาม เนื่องจากบ้านเมืองในดินแดนประเทศไทยช่วงสมัยนั้นได้มีการติดต่อกับบ้านเมืองภายนอกมากมาย ทำให้มีการแพร่เข้ามาของศาสนาฮินดูและพระพุทธศาสนานิกายต่าง ๆ ในเวลาไล่เลี่ยกัน ประชาชนสมัยนั้นน่าจะเลื่อมใสรับเอาพระพุทธศาสนานิกายหินยาน ดังจะเห็นได้จากพิธีการบูชาพระบรมธาตุและการสร้างพระมหาธาตุเจดีย์ อันน่าจะเป็น

^๘ พร้อม สุทัศน์ ณ อยุธยา, การฝังรากฐานพระพุทธศาสนาที่บ้าน “คูบัว” อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี สมัยพระเจ้าอโศกมหาราชถึงพระเจ้าโกนิยะจาก พ.ศ.๒๗๓ - ๗๐๓, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (พระนคร : เจริญธรรม, ๒๕๑๑), หน้า ๑๓๐ - ๑๔๐.

^๙ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ตำนานพระพุทธเจดีย์, (กรุงเทพมหานคร : เจริญธรรม, ๒๕๑๗), หน้า ๑๒๕-๑๒๖.

^{๑๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๕-๑๔๖.

ลักษณะหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงการนับถือพระพุทธศาสนาหีนยานของทวารวดี และอาจจะเรียกได้ว่าเป็นลักษณะที่โดดเด่นเป็นพิเศษกว่าที่เคยมีมาทั้งในอินเดียและศรีลังกาก็ได้^{๑๑}

จิตร บัวบุศย์ ได้เขียนหนังสือเรื่อง “ประวัติย่อพระพิมพ์ในประเทศไทย” สรุปได้ว่า(๑) ฝ่ายหีนยานถือว่าการเข้าถึง “ธรรม” ของพุทธองค์ หมายถึง ได้เห็นองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่จำเป็นต้องสร้างรูปเคารพ พระพุทธรูป ฯลฯ (๒) จากหลักฐานโบราณคดี ได้ยืนยันว่า การสร้างพระพุทธรูปบูชา การสร้างพระพิมพ์ขนาดเล็กไว้ประจำติดตัวเป็นของฝ่ายมหายาน เมื่อเป็นที่นิยมแพร่หลายต่อมาฝ่ายหีนยานจึงสละเคราห์กราบไหว้บูชาเป็นสิ่งแทนพระพุทธรูปไปด้วยจนทุกวันนี้^{๑๒}

ระพีพรรณ ใจภักดี ได้เขียนไว้ในหนังสือปางพระพุทธรูปว่า การสร้างพระพุทธรูปปางต่าง ๆ ขึ้นมานิยมสร้างตามแบบอย่างพระอิริยาบถต่าง ๆ ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจากเหตุการณ์ในพุทธประวัติ นับตั้งแต่ประสูติ ตรัสรู้ จนถึงปรินิพพาน ดังนั้นคำว่าปาง นอกจากจะหมายถึงท่าทางของพระพุทธรูปแล้ว จึงมีความหมายรวมไปถึงพุทธจริยวัตรของพระพุทธรูปด้วย ปัจจุบันมีการสร้างพระพุทธรูปปางต่าง ๆ ไม่น้อยกว่า ๗๐ ปาง ปางที่เป็นเหตุการณ์ก่อนตรัสรู้โบราณนิยมสร้างเพียงปางเดียว คือ ปางมารวิชัย แต่ปัจจุบันมีปางก่อนตรัสรู้หลายปาง เช่นปางบำเพ็ญทุกริกิริยาปางรับมธุปายาส ปางเสวยมธุปายาส ปางเสี่ยงบารมีลอยถาด ปางรับหญ้าคา เป็นต้น^{๑๓}

หลวงบริบาลบุรีภัณฑ์ (ป่วน อินทวงส) ได้เขียนหนังสือเรื่อง “พระพุทธรูปปางต่างๆ” โดยกล่าวถึงสังเขปสถานหรือสถานที่สำหรับทำให้เกิดความสลดเมื่อน้อมระลึกถึงพระองค์ หมายความว่าพุทธศาสนิกชนหรือผู้ที่ปรารถนาจะสักการะพระองค์ ก็ให้ไปสักการะยังสถานที่นั้นแห่งใดแห่งหนึ่งก็ได้ ซึ่งข้อความนี้มีปรากฏอยู่ในมหาปรินิพพานสูตรมหารวรรค ที่ฉนิกาย หรือการให้ก่อสถูปบรรจุพุทธสรีรังคารหลังถวายพระเพลิงตามแบบอย่างพระศพของพระเจ้าจักรพรรดิ ไว้ ณ ทางสี่แพร่งเพื่อเป็นที่สักการบูชาของมหาชน ซึ่งข้อความทั้งสองแห่งนี้ แสดงให้เห็นถึงยังไม่นิยมทำรูปเคารพ จนกระทั่งล่วงมาถึง พ.๖ จึงเกิดนิยมทำรูปเคารพขึ้น ตามหลักฐานทางโบราณคดี ทั้งนี้ผู้เขียนได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการสร้างพระพุทธรูปว่า ทำเพื่อเป็นพุทธานุสสติ ให้ระลึกถึงพระพุทธเจ้า ผู้เป็นเจ้าของพระพุทธศาสนา เพื่อที่คนจะได้เห็นแล้วได้น้อมใจให้ประพฤติตามคำสั่งสอนของพระองค์

ในหนังสือจะรวบรวมเอาปางพระพุทธรูปทั้ง ๔๐ ปาง ตามมติของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส พร้อมทั้งแสดงรายละเอียดของเรื่องราวที่ปรากฏในประวัติพระพุทธศาสนาตามปางหรือพระอิริยาบถนั้นๆของพระพุทธเจ้า นอกจากนี้ยังได้สรุปปางของพระพุทธรูปที่มีปรากฏในยุคสมัยต่างๆ ตั้งแต่ สมัยทวารวดี สมัยศรีวิชัย สมัยลพบุรีสมัยเชียงแสน สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา สมัยรัตนโกสินทร์ พระปางในรัชกาลที่ ๓ (จากพุทธเจดีย์-สยาม) และพระปางช่วงแรกที่ตรัสรู้ ที่เรียกว่า

^{๑๑} ศรีสักร วัลลิโภดม, ความหมายพระบรมธาตุในอารยธรรมสยามประเทศ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: ศรีบุญอุตสาหกรรมการพิมพ์, ๒๕๓๙), หน้า ๔๘.

^{๑๒} จิตร บัวบุศย์, ประวัติย่อพระพิมพ์ในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๑๔), หน้า ๒-๓.

^{๑๓} ระพีพรรณ ใจภักดี, ปางพระพุทธรูปหัวข้อธรรมในคำกลอน, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : แสงแดดเพื่อนเด็ก, ๒๕๔๖), หน้า ๑๗.

เสด็จประทับ ณ สัตตมหาสถานอีก ๗ ปาง และพระปางที่กำหนดตามพระเคราะห์สำหรับบูชาเนื้อด้วย พิธีทักษิณอีก ๙ ปาง^{๑๔}

๑.๕.๒ ด้านงานวิจัย

พระมหาเชิด เจริญรัมย์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “พระเครื่องกับสังคมไทยในทัศนะของ นักวิชาการพุทธศาสนาในสถาบันอุดมศึกษา”^{๑๕} ผู้วิจัยได้สรุปว่า หลักคำสอนทางพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท ไม่มีคำสอนเรื่องพระเครื่อง แต่ความเชื่อเรื่องพระเครื่องนี้เกิดขึ้นจากความเชื่อและความเคารพ ในองค์พระพุทธรูป อันเป็นสิ่งแทนพระพุทธรูป และอาจได้รับอิทธิพลจากความเชื่อของ นิิกายมนตรยาน ซึ่งเชื่อว่าอาจมีความเกี่ยวข้องกับ แนวความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ ในอาถรรพเวทของศาสนาพราหมณ์ จึงทำให้ชาวพุทธในสังคมไทยปัจจุบันมีความเชื่อว่า พระเครื่องเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีอิทธิปาฏิหาริย์ สามารถป้องกันอันตรายได้ ซึ่งมีลักษณะคล้ายไสยศาสตร์ ในขณะเดียวกันก็มีความเชื่อว่า พระเครื่องนี้เป็นสิ่งแทนองค์พระพุทธรูปเพื่อระลึกถึงพระคุณของพระองค์ เพื่อเป็นเครื่องเตือนสติให้ทำความดีต่อไป และนักวิชาการพระพุทธศาสนา ส่วนใหญ่ไม่มีความรู้เรื่องพระเครื่อง แต่มีความเชื่อว่าพระรัตนตรัย มีพลังศักดิ์สิทธิ์อยู่จริง รวมทั้งเชื่อว่า ความเชื่อเรื่องพระเครื่องนี้ ไม่ใช่เรื่องนอกพระพุทธศาสนาและมีความสอดคล้อง หรือสัมพันธ์กับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ในระดับพื้นฐานอันจะนำไปสู่การปฏิบัติธรรมขั้นสูงต่อไป

พระมหามนตรี วรลภ (ป๋องสุข) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “อิทธิพลของวัตถุมงคลที่มีต่อสังคมไทยปัจจุบัน”^{๑๖} พบว่า ผลจากการศึกษาเอกสารและแบบสัมภาษณ์ได้ข้อสรุปว่า ทศนคติและความเชื่อในสังคมไทย ปัจจุบันมีความเชื่อเรื่องวัตถุมงคล ค่อนข้างสูงทั้งยังเชื่อมั่นในอำนาจของวัตถุมงคล ที่ได้รับการปลุกเสก จากพระภิกษุในพระพุทธศาสนาและเข้าใจว่าวัตถุมงคลเป็นเรื่องของพระพุทธศาสนา จึงได้ยอมรับและศรัทธา ต่อวัตถุมงคลอย่างสนิทใจ ทั้งยังทำให้เกิดความเชื่อ ต่อความขลังและศักดิ์สิทธิ์ ในด้านพุทธานุภาพ ธรรมานุภาพและสังฆานุภาพ ต่อวัตถุมงคลว่า จะช่วยคุ้มครองให้รอดปลอดภัย ทำให้สังคมเปลี่ยนแนวคิดที่ว่าการสืบทอดพระพุทธศาสนา เพื่อการบุญการกุศล และเป็นอนุสสติมาเป็นการจัดสร้าง และผลิตเพื่อมุ่งรายได้มากกว่าการจัดสร้างด้วยศรัทธา

พระมหาสมชาย ธีรปภาโส (บุญเกลี้ยง) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องพระบรมสารีริกธาตุในสังคมไทย”^{๑๗} ผู้วิจัยสรุปว่า พุทธศาสนิกชนในสังคมไทยมีความเชื่อเรื่องพระบรมสารีริกธาตุอย่างสูงยิ่ง นอกจากนั้นยังเชื่อมั่นในอำนาจของพระบรมสารีริกธาตุ ที่ประดิษฐานอยู่ในพระสถูปเจดีย์ และพบว่า ผู้มีพระบรมสารีริกธาตุไว้สักการบูชาจะมีความสุขความ

^{๑๔} หลวงบริบาลบุรีภัณฑ์ (ป่วน อินทวงส์), พระพุทธรูปปางต่าง, (พระนคร :โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๐๐), หน้า ๓๐.

^{๑๕} พระมหาเชิด เจริญรัมย์, “พระเครื่องกับสังคมไทย: ศึกษาเฉพาะกรณีทัศนะของนักวิชาการพุทธศาสนาในสถาบันอุดมศึกษา”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑).

^{๑๖} พระมหามนตรี วรลภ (ป๋องสุข), “อิทธิพลของวัตถุมงคลที่มีต่อสังคมไทยในปัจจุบัน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒).

^{๑๗} พระมหาสมชาย ธีรปภาโส(บุญเกลี้ยง) “ การศึกษาเชิงวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องพระบรมสารีริกธาตุในสังคมไทย” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา(บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖).

เจริญในชีวิต ดังนั้น พุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่จึงพยายามประพฤติปฏิบัติตนให้บริสุทธิ์เพื่อบูชาพระบรมสารีริกธาตุ เพราะเชื่อว่าพระบรมสารีริกธาตุ เป็นสิ่งแทนองค์พระพุทธเจ้า และพื้นฐานความเชื่อเรื่องพระบรมสารีริกธาตุของชาวพุทธไทยในปัจจุบัน มีสาเหตุมาจากความเชื่อเดิมที่สืบทอดกันมา และส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจ เรื่องพระบรมสารีริกธาตุ เคยเห็นแต่ไม่รู้จักบทสวดอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุ และมีความเชื่อว่าพระบรมสารีริกธาตุ เป็นวัตถุพิเศษสามารถแสดงปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติได้

พระครูปลัดชัยวัฒน์ ฐิริปณฺโญ (ธัญญา โกลิทธิ์) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาพระปรางค์วัดอรุณราชวรารามในฐานะสื่อสัญลักษณ์ส่งเสริมการเปิดรับพุทธธรรมของพุทธศาสนิกชน” ผู้วิจัยสรุปว่า ผลการวิจัย พบว่า พุทธศาสนิกชนยังขาดความรู้และเข้าใจในเรื่องการตีความสัญลักษณ์ ให้สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม ทำให้ไม่สามารถเชื่อมโยงไปถึงหลักพุทธธรรมจากการที่ได้มาชมพระปรางค์วัดอรุณราชวราราม ได้อย่างที่ควรจะเป็น ผู้สร้างคือ รัชกาลที่ ๒ และรัชกาลที่ ๓ แห่งรัตนโกสินทร์ วัดอรุณราชวราราม เป็นสื่อสัญลักษณ์ส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนได้เปิดรับพุทธธรรมอย่างถูกต้อง ดังนั้น จึงเห็นควรใช้สื่อทุกแขนงช่วยกันประชาสัมพันธ์หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยใช้สื่อสัญลักษณ์แห่งพระปรางค์วัดอรุณราชวรารามเป็นแม่แบบชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของหลักพุทธธรรม และวัฒนธรรมอันดีงามตามหลักความเชื่อที่ถูกต้องให้คงอยู่คู่กับสังคมไทยสืบต่อไป^{๑๘}

จากเอกสารและงานวิจัยดังกล่าวมา จะเห็นได้ว่า แม้จะมีการกล่าวถึงเรื่องพระเครื่องหรือพระพุทธรูป และอิทธิปาฏิหาริย์และความเชื่อของพุทธศาสนิกชนต่อวัตถุมงคลต่างๆ รวมถึงคุณลักษณะทางวัตถุธรรมและนามธรรม ที่ส่งผลต่อความเชื่อความเลื่อมใสของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยในเรื่องวัตถุธรรมของพระองค์นั่นคือ พระเครื่องหรือพระพุทธรูปจึงเป็นสื่อสัญลักษณ์แทนพระรัตนตรัย จึงเป็นประเด็นที่ผู้วิจัย จะได้ศึกษาค้นคว้า ตามวัตถุประสงค์และเนื้อหาสาระต่อไป

๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัยไว้ ดังนี้

- ๑.๗.๑ เอกสารชั้นปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และ ปกรณ์วิเสสต่างๆ
- ๑.๗.๒ เอกสารชั้นทุติยภูมิ คือ เอกสารงานวิจัย และอื่นๆที่เกี่ยวข้อง
- ๑.๗.๓ เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลภาคสนามมีดังนี้

๑.๗ ประโยชน์ที่จะได้รับ

- ๑.๘.๑ ทำให้ทราบถึงประวัติและความเป็นมาของพระเครื่อง
- ๑.๘.๒ ทำให้ทราบถึงอิทธิพลของพระเครื่องในสังคมไทย
- ๑.๘.๓ ทำให้ทราบถึงพระเครื่องเป็นสื่อสัญลักษณ์แทนพระรัตนตรัย

^{๑๘} พระครูปลัดชัยวัฒน์ ฐิริปณฺโญ (ธัญญา โกลิทธิ์), “ การศึกษาพระปรางค์วัดอรุณราชวรารามในฐานะสื่อสัญลักษณ์ส่งเสริมการเปิดรับพุทธธรรมของพุทธศาสนิกชน” : วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาธรรมนิเทศ (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).